

Vesna Lamza Posavec

**MJERENJE JAVNOSTI: METODOLOGIJSKI I ANALITIČKI PRISTUPI
ISTRAŽIVANJU JAVNOGA MNIJENJA**

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2015., 337 str.
ISBN 978-953-7964-12-2

Knjiga *Mjerenje javnosti: metodologijski i analitički pristupi istraživanju javnoga mnijenja* podijeljena je u dva dijela: prvi je dio fokusiran na široki raspon metodoloških tema, dok drugi dio kroz studije slučaja nastoji objasniti odluke birača i njihovo ponašanje u određenim izbornim situacijama. Većina se poglavlja, kako je istaknuto u predgovoru, temelji na znanstvenim člancima objavljenima u časopisu „Društvena istraživanja“ od 1992. do 2008., pri čemu su pojedini dijelovi nadopunjeni novom literaturom. Govoreći o valjanosti društvenih istraživanja, Lamza Posavec upozorava kako se ona uglavnom temelje na teorijskoj validaciji, dok je kod predizbornih istraživanja moguće provesti i tzv. praktičnu ili kriterijsku validaciju. Iako je broj radova u kojima se objašnjavaju uzroci odbijanja ankete malen, autorica ističe kako udio odbijanja sudjelovanja u anketi kontinuirano raste u SAD-u i u Hrvatskoj, dodajući kako je riječ o ozbiljnom metodološkom problemu. Trendovi u Hrvatskoj pokazuju kako je veće odbijanje u gradovima, među slabije obrazovanim i ruralnim stanovništvom te među ženama. S druge strane, neizjašnjavanje o namjerama glasovanja predstavlja problem u predikciji izbornih rezultata. Komparativni prikaz rezultata istraživanja javnoga mnijenja iz 1996. i 1997. na primjeru hipotetskih i stvarnih parlamentarnih izbora pokazao je kako su neodlučni birači u prosjeku manje zainteresirani za izbore, ali i slabije informirani o njima.

Jedan od popularnih načina ispitivanja javnoga mnijenja svakako je i telefonsko anketiranje, koje je osobito zastupljeno u marketinškim i medijskim istraživanjima. Pokušavajući procijeniti utjecaj pokrivenosti kućanstava telefonom na valjanost istraživanja javnoga mnijenja uporabom telefona kao glavnog medija, autorica je nastojala utvrditi razlike između onih koji imaju i onih koji nemaju telefonski priključak, pri čemu su uspoređivani rezultati istraživanja iz 1996., 1998. i 2014. Rezultati su pokazali da su oni koji imaju telefon u prosjeku obrazovaniji, žive u imućnijim kućanstvima, pokazuju veći interes za izbore te da su skloniji političkim opcijama lijevog centra. Lamza Posavec upozorava na kontinuirano smanjivanje broja telefonskih priključaka u Hrvatskoj, što bi moglo povećati pristranost rezultata koji se uopćavaju na punoljetnu populaciju. Stoga bi buduća istraživanja javnoga mnijenja trebala imati u vidu, osim fiksne, i mobilne telefonske mreže. Autorica donosi i studiju slučaja primjene telefonskog anketiranja u predizbornom istraživanju za vrijeme predsjedničkih izbora 2000. u Hrvatskoj, pri čemu su u dvije odvojene telefonske ankete ispitivane namjere glasovanja na izborima te opća sklonost kandidatima. Istodobno, internet u svijetu postaje dominantan medij za provedbu istraživanja javnoga mnijenja, ponajviše zato što takvo istraživanje zahtijeva manje vremena i novaca, pri čemu su osobito popularne ankete putem e-pošte te ankete putem internetske stranice. Međutim, sudjelovanje u *online* anketama u Hrvatskoj još je uvijek slabo, ponajviše zbog slabe rasprostranjenosti interneta, što se pokušava umanjiti kombiniranjem internetske i klasične ankete. Autorica ističe kako internet kao medij može otvoriti nove mogućnosti istraživanja te pridonijeti kvaliteti istraživanja, naglašavajući nužnost metodološke prilagodbe istraživačkog postupka novome mediju. Veliku ulogu u testiranju biračkih preferencija

imaju izlazne ankete, čija je provedba slična ostalim anketnim ispitivanjima, a obavlja se na probabilističkim uzorcima, pri čemu se odabir ispitanika obavlja slučajnim sustavnim načinom. Iako je uvriježeno mišljenje da su izlazne ankete manje podložne greškama zbog mogućnosti procjene realnoga stanja, Lamza Posavec podsjeća na njihovu ranjivost u vidu pristranosti.

Drugi dio knjige donosi nekoliko mogućih empirijskih objašnjenja utjecaja javnoga mnijenja na izbornu ponašanje. U studiji slučaja longitudinalnih istraživanja javnog mnijenja od 1991. do 1999., koja je obuhvatila 15 međusobno usporedivih istraživanja javnog mnijenja, pokušao se objasniti izborni neuspjeh HDZ-a 2000., nakon desetogodišnje političke dominacije. Osim analize izbornog ponašanja i izbornih rezultata, jednako važan parametar predstavlja i motivacija birača na koju utječe mnoštvo različitih faktora. Razlike u motivacijskoj strukturi povezane su s tim kako birači percipiraju vladajuću stranku, kao i njezin odnos prema politici koju zastupa, zatim s tim kako birači percipiraju stranačku pripadnost kandidata te njihovu simpatičnost, upozorava Lamza Posavec. Motivacijski čimbenici odražavaju se i na izbornu apstinenciju, u čijem se proučavanju polazi od dviju razina, i to od: a) makrorazine, koja je povezana s brojnim političkim, društvenim, institucionalnim i ostalim odrednicama te b) mikrorazine, koja izbornu participaciju promatra kao individualni čin koji je pod utjecajem socijalnih, demografskih i psiholoških čimbenika. Istraživanje koje predstavlja prvu analizu izborne apstinencije u nas, temeljeno na dvjema analizama javnoga mnijenja u studenom i prosincu 2002. i 2003., koje su kombinacija usmene ankete i tajnog izjašnjavanja na probabilističkom uzorku, pokazalo je dvije osnovne skupine apstinencija: jedna skupina pokazuje relativno slabo opće zanimanje za politiku, a druga pokazuje nezadovoljstvo vladajućom strukturom i općom društvenom situacijom. Knjiga nadalje donosi istraživanje povezanosti otvorenosti hrvatske javnosti prema procesu pridruživanja EU-u i nacionalnoga ponosa. Rezultati su pokazali kako ispitanici manje skloni EU-u pokazuju viši stupanj nacionalne identifikacije, dok oni otvoreniji europskim integracijama pokazuju niži stupanj nacionalnoga ponosa. Autorica upozorava kako ne smijemo zanemariti utjecaj javne valorizacije aktualne političke situacije u zemlji, kao ni javne interpretacije medijskih informacija, što je osobito bilo izraženo u vrijeme referendumske kampanje za ulazak Hrvatske u EU. Utječu li rezultati predizbornih anketa na izbornu ponašanje birača, pitanje je na koje autorica traži odgovor u posljednjem poglavlju ove knjige. Polazeći od brojnih teorija koje problematiziraju utjecaj na izbornu opredjeljenje birača, autorica donosi prvu empirijsku provjeru rezultata javnoga mnijenja čija je građa prikupljena metodom ankete tijekom triju izbornih ciklusa – izbora za Sabor 2003., predsjedničkih izbora 2005. te izbora za Sabor 2011. – kako bi se utvrdila povezanost između predviđanja izbornih rezultata i namjere izlaska na glasovanje. Iako su rezultati pokazali trend povećanog utjecaja na izbornu participaciju, Lamza Posavec naglašava i činjenicu kako je dio javnosti već naviknut na predizborne ankete, što svakako doprinosi konsolidaciji javnoga mnijenja. Također, ističe se kako nema jasnih dokaza o izravnoj povezanosti tih dvaju parametara jer je utvrđeno da na izbornu ponašanje utječu psihološki i kontekstualni čimbenici.

Knjiga Vesne Lamze Posavec predstavlja vrijedan doprinos proučavanju javnoga mnijenja: donosi iscrpan teorijski okvir i empirijske provjere, od kojih većina predstavlja pionirska istraživanja na našem području. Detaljni opisi metoda istraživanja, isticanje ograničenja pojedinoga rada, kao i smjernica za nastavak istraživanja praćenih novim izvorima izvr-

sna su sinteza autoričina dugogodišnjeg plodnog rada u području istraživanja javnoga mnijenja. Studioznim pristupom i analizom praćenja izbornoga procesa knjiga doprinosi razumijevanju političkog života u Hrvatskoj prikazanog s politološkog, sociološkog i komunikološkog aspekta, postajući nezaobilaznom literaturom za sve one koji proučavaju ulogu medija u izbornim procesima, političku komunikaciju, ali i one koji žele proširiti znanje o metodama društvenih istraživanja.

Tanja Grmuša

Viktorija Car, Lejla Turčilo i Marijana Matović (ur.)

MEDIJSKA PISMENOST – PREDUVJET ZA ODGOVORNE MEDIJE

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015., 146 str.
ISBN 978-9958-598-63-0

Zbornik *Medijska pismenost – preduvjet za odgovorne medije*, uz predgovor koji potpisuju same priređivačice zbornika te biografije autorica i autora, sastoji se od četiri tematske cjeline: *Mapiranje medijske pismenosti u regionu*, *Čitanje medijskih poruka*, *Akteri u razvoju medijske pismenosti i njihove aktivnosti* i *Medijska pismenost u praksi*.

U prvom dijelu ponuđena su tri istraživačka teksta: *Bosna i Hercegovina: nepostojanje strategije kompenzirano individualnim naporima u razvijanju medijske pismenosti*, autorica Lejle Turčilo i Lee Tajčić, *Hrvatska: propuštene prilike za sustavan pristup medijskoj pismenosti*, Igora Kanižaja i Viktorije Car, te *Srbija: potreba za jasnom strategijom razvijanja medijske pismenosti*, Marijane Matović i Snežane Milin Perković. Na osnovi teorijskih i analitičkih razmatranja, kao i praktičnih i istraživačkih iskustava, autori nam nude „duplu“ sliku medijske pismenosti: sliku svake od navedenih država pojedinačno (specifičnosti medijske pismenosti u praksi izražene su i u samim naslovima sva tri ponuđena teksta), čije nam („zborničko“) povezivanje istovremeno daje sliku regionalno mapirane medijske pismenosti. U navedenim je radovima istaknut nedostatak konsenzusa o određenju pojma medijske pismenosti. Medijska pismenost je prepoznata kao potreba društva, ali još uvijek nije shvaćena kao znanstveni i društveno-politički projekt.

Druga tematska cjelina *Čitanje medijskih poruka* donosi radove Zarfe Hrnjić Kuduzović i Vedade Baraković koje svoja istraživanja, objavljena u tekstovima *Evaluiranje kredibiliteta online vijesti među generacijom Y i (Bi)Homo sacer: čitanje konteksta*, primarno smještaju u kontekst komunikološke teorije i prakse baveći se kritičkim razumijevanjem medijskih poruka u koje su upisani različiti diskursi čiji su konstrukti, prema mišljenju autorica, središte proučavanja koncepta medijske pismenosti u digitalnom okruženju. Autorica Hrnjić Kuduzović u svom radu preispituje načine i kriterije po kojima korisnici „generacije Y“ odabiru i poimaju *online* informacije. Istražujući njihove informacijske navike i razvijanje medijskih kompetencija, autorica zaključuje da se koncept vjerodostojnosti vijesti mijenja u internetskom okruženju, a kriteriji na kojima mladi temelje svoju percepciju kredibiliteta značajno se razlikuju od profesionalnih standarda vjerodostojne vijesti, pri čemu se ističe nužnost opismenjavanja novomedijskih korisnika prema kriterijima razvijenim u klasičnom medijskom okruženju. Rezultati istraživanja Vedade Baraković, čije je polazište bilo da politički diskurs temeljen na etnonacionalnim i političkim podjelama utječe na diskurs

online medija, ukazuju na načine na koje se politička (bio)moć u tranzicijskim zemljama poput Bosne i Hercegovine putem novih medija (portala) posreduje do javnosti i konstituira diskurs neprepoznavanja novih oblika političke kontrole. Većina istraživanih slučajeva pokazala je kako bosanskohercegovački portali nemaju kapacitete istovremeno ispuniti produkcijske zahtjeve *multitasking* novinarstva i profesionalne i etičke standarde.

Treća se tematska cjelina sastoji od dva teksta koja se odnose na aktivnosti konkretnih čimbenika koji utječu na razvoj medijske pismenosti. Lea Tajić u tekstu *Uloga evropskih regulatornih tijela u oblasti medijske pismenosti* nudi prikaz kako se u okviru europske regulacije audiovizualnih medijskih usluga tretira medijska pismenost i na koji način europski regulatori u praksi pristupaju pitanju medijske pismenosti. Njezino istraživanje potvrđuje da je medijska pismenost dobila značajno mjesto u europskoj medijskoj politici (posebno kroz uključivanje u Direktivu o audiovizualnim medijskim uslugama), bez obzira na znatne razlike u aktivnosti pojedinačnih regulatora (zemalja). Danijel Labaš u članku „*Djeca medija*” – mladi obrazuju mlade analizira aktivnosti nevladine organizacije Djeca medija i njezin odgojno-obrazovni pristup kroz projekt što ga na području Hrvatske provodi Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK). Projekt uključuje predavanja i medijske radionice u osnovnim i srednjim školama, radijsku emisiju i priloge koji se objavljuju na internetskoj stranici www.djecamedija.org. Kroz analizu toga projekta autor predstavlja nevladine organizacije kao jedan od najaktivnijih sudionika suradnje s pojedincima, odgojnim i obrazovnim ustanovama, lokalnim zajednicama, ali i sa samim medijima na području informacijske i medijske pismenosti.

Zadnji dio zbornika, *Medijska pismenost u praksi*, donosi rezultate analize sadržaja nastavnih jedinica o medijskoj kulturi na primjeru čitanki materinskoga (hrvatskog) jezika u okviru kojeg se najčešće i izučavaju neki od segmenata medijske pismenosti u cijeloj regiji. U tekstu *Kompetentnost nastavnika hrvatskoga jezika za provođenje medijske kulture u hrvatskim osnovnim školama*, polazeći od činjenice da je u Hrvatskoj medijska kultura jedna od predmetnih sastavnica hrvatskog jezika te da su za medijski odgoj djece zaduženi nastavnici hrvatskoga jezika, Lana Ciboci i Leali Osmančević problematiziraju (nedovoljan i/ili neujednačen) „kapacitet” znanja nastavnika o medijima. Na temelju rezultata provedenih istraživanja autorice smatraju da je, između ostalog, nužno uvesti poseban predmet u osnovne škole koji bi se bavio medijskim odgojem djece, ujednačiti nastavne programe na visokoobrazovnim institucijama na kojima se obrazuju budući nastavnici hrvatskoga jezika te organizirati njihova dodatna usavršavanja, kao i modernizirati sadržaje o medijskoj kulturi i povećati njihovu kvalitetu.

Kako je i istaknuto u samom uvodu zbornika, cilj je ponuđenih tekstova potaknuti širu debatu o stanju medijske pismenosti u regiji zapadnoga Balkana, ali i poslužiti kao svojevrsan orijentir u mapiranju medijske pismenosti na tom prostoru. Oni predstavljaju korektnu elaboraciju vrlo značajnih problema relevantnih za područje komunikologije, medijskih studija i novinarstva. Informacijska, digitalna i filmska pismenost ovdje su prepoznate kao nove društvene kompetencije građana bez kojih je teško ostvariv interaktivni odnos medija i javnosti. U tom smislu posebno je detaljno obrađen teorijski postulat vjerodostojnosti medija kao ideala profesionalnog novinarstva čijem približavanju mogu pridonijeti samo građani koji su medijski pismeni. Koliko je teško dostizanje tog ideala, posebno u tranzicijskim i podijeljenim društvima, autori su nastojali pokazati nizom primjera zasnovanih na konkretnim istraživanjima.

Ključno pitanje za raspravu bilo je može li medijska pismenost u državama sa slabim socijalnim kapitalom i slabom političkom kulturom pridonijeti vjerodostojnosti medija i osnažiti društvo, predstavljajući „vezivno tkivo“, neku vrstu poveznice svih prezentiranih istraživanja i projekta koji su iz različitih perspektiva promišljali različita područja medijske pismenosti. Predočeni tekstovi nude nam detaljno obrađene teorijske postulate i praktične primjere (iz cijele regije) mogućnosti/sposobnosti građana da pristupe medijima, da ih upoznaju, analiziraju, kritički vrednuju, ali i da sami proizvode medijski sadržaj. Koristeći adekvatne bibliografske jedinice, autori su teorijski izuzetno dobro zasnovali svoje radove, a teorijske elaboracije dodatno su potvrđene empirijskim istraživanjem, posebno nastavnih planova medijskih predmeta i normativnih dokumenata koji definiraju i reguliraju područje, odnosno područja medijske pismenosti.

Rezultati predstavljenih diskusija potvrđuju polazne teze da je medijska pismenost jedan od preduvjeta vjerodostojnosti medija i da postoji snažna isprepletenost pošiljatelja i primatelja poruke koju određuje socijalno okruženje. U tom smislu navedena i analizirana sve intenzivnija istraživanja medijske pismenosti i pokušaji njezina uključivanja u formalno obrazovanje na području zapadnog Balkana mogu istovremeno poslužiti i kao „dokaz“ da je medijska pismenost prepoznata kao potreba samog društva i kao poticaj da se još uvijek nepovezane aktivnosti različitih aktera organiziraju i podrže radi sustavnog razvoja medijskog obrazovanja.

Jelenka Vočkić-Avdagić

(iz recenzije)

Ekaterina Balabanova

THE MEDIA AND HUMAN RIGHTS: THE COSMOPOLITAN PROMISE

Routledge, London, New York, 2015, 210 pp

ISBN 10: 041562312X, ISBN 13: 9780415623124.

The image of a prisoner being tortured by standing on a box with electric shock wires on his hands and his phallus at Abu Ghraib; the news about a genocidal mass slaughter of approximately one million Rwandans within 100 days; the debate about the international military intervention in Libya against the Gaddafi regime which attacked civilians; the case of whistleblower Edward Snowden who is being hunted as a traitor by the government of the United States for leaking numerous global surveillance programs; and, in these days strictly contemporary, daily reports about millions of refugees seeking asylum in foreign countries and hoping for a better life in Europe. If it comes to this array of news, it will oust other stories because it encompasses an issue that has inundated the media in recent years: human rights. The incorporated information is often cruel, which results in a reasoning which confronts the treatment of human rights and the media as unified and 'monolithic' concepts. In her book *The Media and Human Rights: The Cosmopolitan Promise* Ekaterina Balabanova contributes to the question of the role of the media in unfolding ideas about human rights and in the chance of shared cosmopolitan values in a globalizing world.

In order to examine the blast of the media's interest in human rights, it is necessary to deconstruct the absorption of two distinct complex subjects: media and human rights.

How are human rights covered in the news? What are the concept and practice of both subjects in themselves? Balabanova argues that to understand the nexus between the media and human rights issues, an awareness of international politics, their weaker or stronger cosmopolitan arguments and key debates shaping human rights, is vital. She approaches this topic because of a general paucity of research: "There is a tendency for scholars from law or political science to pay little regard to the media as an actor, or factor, when it comes to examining questions relating to human rights." (p. 8) Hence, the author tries to develop a more atomized and balanced path by offering an interdisciplinary theoretical work in three parts. In the introduction, the context for the subsequent analysis is presented: The increased salience of human rights issues in media coverage reveals several problems concerning its quantity and quality. Firstly, journalists are susceptible to a knowledge gap generated by an incomplete understanding of human rights. Secondly, the media are predisposed to think that human rights violations are items of foreign affairs, which results in indifference towards the corresponding situations in their respective societies. The third problem is linked to the first one and concerns the quality of reporting. The media coverage heralds a lack of historical, political, social and local background and fails to provide a comprehensive analysis in case of human rights violations. Although Balabanova depicts the weaknesses of contemporary human rights perpetual reporting (e.g. the CNN effect, p. 73), she misses a systematic identification of the functions of the mass media. What services should they offer in the context of human rights? The author often speaks about the function of the media as a watchdog of governmental forces (e.g. p. 34; p. 79), but neglects a systematic definition of it. How can the media create the Habermasian public sphere in relation to human rights? How can the emergence of the Web 2.0 and, notably, social media contribute to it? The issue of the functions of the media is restricted to their acknowledgement, particularly in Part III, when Balabanova illustrates the problems and dynamics associated with the relationship between the media and human rights.

Part I of Balabanova's book provides an outline of the concept of human rights on account of the evolvement of its history, contemporary key debates and challenges. The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) was proclaimed by the United Nations (UN) in 1948 and defines the basic norms of global human rights. However, the current human rights system is full of compromises, definitional ambiguities and deficiencies, particularly when it comes to implementation and enforcement (p. 26). Furthermore, there is a glance at the relationships between information, media and power which expose the mentioned shortcoming. The author focuses on some concepts of journalism research and media effects by spotlighting its criticism, but skips a more confident systematic relationship between the media and human rights.

Part II includes the normative analytical framework of the media and human rights through an exploration of the origin and contemporary ideas relating to cosmopolitanism. For Balabanova it is more accurate to describe deliberations over human rights as falling into a spectrum within two dimensions: a continuum between stronger (global civil society) and weaker (no discount on the value of national obligations which is called the communitarian notion) forms of cosmopolitanism and a continuum between more optimistic and pessimistic views of the role of the media in constructing shared values on the issues of human rights.

Part III scrutinizes ten case studies of real-world examples which epitomize key characteristics of the policy and practice in the relationship human rights – media. The examples range on the basis of specific human rights problems and issues: torture, genocide, humanitarian intervention, freedom of speech and the matter of refugees, immigration and asylum. Balabanova quests the deficits of definition as well as dilemmas and challenges in relation to the distinct human rights issues by a qualitative approach. She explores the media's role in every case and illustrates it through the case studies.

Balabanova's work is designated to be a theoretical apparatus. It is a valuable resource since it supplies the necessary tools with which to construct an empirical analysis of current human rights by developing a framework with which to connect a spectrum of positions (communitarian-cosmopolitan and pessimistic-optimistic) on the international human rights regime with the ways in which the media play a role. However, the author refrains from examining future prospects of the relationship between human rights and the media. She reveals a "cosmopolitan deficit." (p. 172) There is a gap between the cosmopolitan promise of universal human rights and the role of the media cultivating them. The ideal meets the non-ideal. The media remain embedded in national social systems (p. 177). How can the media and communications foster a sense of global togetherness? Unfortunately, Balabanova declines to approximate a path towards a theoretical solution which is worth of consideration, particularly in light of the contemporary situation of immigrating newcomers in Europe.

Christin Zindritsch

 Viktorija Car (ur.)

MI I ONI KROZ MEDIJSKE NAOČALE

Kuća Ljudskih prava Zagreb, Kuća Ljudskih prava i demokratije Beograd, PRAVA ZA SVE,
 Zagreb – Beograd – Sarajevo, 2015., 128 str.
 ISBN 978-953-57446-2-7

Knjiga *Mi i oni kroz medijske naočale*, urednice Viktorije Car, donosi rezultate komparativnih istraživanja medijskih diskursa u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji. Nakon uvodnih informacija o projektu u sklopu kojeg je istraživanje provedeno slijedi poglavlje *Medijski diskursi*. Poglavlja koja slijede, *Analiza medijskih diskursa u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji* te *O susjedima kroz medijske naočale*, odnose se na analizu dobivenih rezultata, a nakon njih slijedi popis analiziranih medijskih tekstova.

Na početku knjige donose se informacije o Regionalnoj mreži za ljudska prava (The Regional Human Rights Network), koja je kao jedan od glavnih problema svih članica istaknula lošu situaciju u medijima, a istraživanje medijskih diskursa u zemljama Balkana (Research of the media discourse in the Balkan countries) njezin je prvi projekt. Istraživanje se temelji na „komparativnoj analizi načina kako mediji u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji obrađuju teme/probleme/situacije koje izravno ili posredno prepoznamo kao važne za sve tri zemlje“ (5). Kao relevantne i medijski prijeporne teme odabrane su Parada ponosa u Beogradu, opći izbori u BiH te puštanje na slobodu Vojislava Šešeljca.

Nakon uvoda slijedi poglavlje *Medijski diskursi*, urednice Viktorije Car, u kojem su iznesene teorijske pretpostavke i istraživanja medijske konstrukcije stvarnosti, o kojoj se intenzivno raspravlja od 1980-ih. Autorica daje teorijski okvir glavnih pojmova na kojima se temelji analiza provedena u ovom istraživanju. Car naglašava kako interpretativni okviri, zajedno s elementima narativa, utječu na interpretaciju i razumijevanje vijesti, što ideju objektivnog izvještavanja čini neodrživom. Cilj ovog istraživanja bio je „na primjerima triju događaja koji su prepoznati kao društveno prijeporni u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji prikazati kako se medijski diskursi u ove tri zemlje razlikuju kada je riječ o istom događaju smještenom u tri različita nacionalna konteksta“ (10), odnosno prikazati korištenje različitih medijskih diskursa prilikom izvještavanja o istim slučajevima. Jedinica analize istraživanja bio je novinski ili *online* članak s pripadajućom opremom. U analizu je uključeno po 5 novina iz svake od navedenih zemalja te 2 *online* medija u BiH i Srbiji i 3 u Hrvatskoj. Najveći broj izabranih tekstova za analizu odnosio se na puštanju na slobodu Vojislava Šešelja, nakon čega slijede tekstovi o izborima u BiH te članci o beogradskoj Paradi ponosa (12). Poglavlje *Analiza medijskih diskursa u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji*, koje zauzima najveći dio knjige, podijeljeno je prema analiziranim temama – na početku svakoga dijela Đino Đivanović iznosi činjenice o svakoj od tema, čime je pružen kontekst radi boljega razumijevanja rezultata istraživanja. U izvještavanju medija u Srbiji o beogradskoj Paradi ponosa većina je tekstova bila neutralna, dok su u 21 članku pronađeni različiti medijski diskursi u kojima je definirano pet različitih odnosa *mi / oni*: tolerantni / homofobi; Srbi / porodična Srbija / LGBT; tolerantni / promotori nasilja i desničari; Srbija / Zapad; LGBT / organizatori parade. Od ukupno 50 članaka u kojima se spominje ta tema u medijima u BiH, samo tri teksta sadrže diskurs *mi / oni*. Autorice Vedrana Frašto i Aleksandra Vejnović zaključuju kako su „politički pritisak, nedostatak zainteresirane publike, kao i nesamostalno financiranje medija“ (31) samo neki od razloga nedovoljnog i neobjektivnog izvještavanja o toj temi. Hrvatski mediji vrlo su malo izvještavali o Paradi, a u svim je tekstovima prema njezinu održavanju izražen pozitivan stav. U izvještavanju bosanskohercegovačkih medija o općim izborima u BiH u 25 članaka prepoznat je diskurs *mi / oni* koji se odnosi na geografsku podijeljenost unutar BiH, podijeljenost u ostalim državama i u regiji te definiranje odnosa *mi / oni* prema tome tko zauzima poziciju *mi*. U Hrvatskoj je uočen mali broj tekstova koji se odnose na izbore u BiH, a diskurs *mi / oni* izražen je u tri teksta. Jednako toliko ih je i u srbijanskim medijima koji su uglavnom prenosili agencijske vijesti. Analiza hrvatskih medija o puštanju na slobodu Vojislava Šešelja obuhvatila je 62 teksta, a tek je u 29 tekstova pozicija autora neutralna. Pozicija *mi / oni* izražena je u većini tekstova: Šešelj / haški sud; Šešelj / vlast u Srbiji; Šešelj / žrtve; Hrvatska / Srbija; Hrvati / Srbi. Mediji u Srbiji uglavnom su prenosili agencijske vijesti. Naglašavali su kako Šešelj nije važan za Srbiju i srpsku politiku, upozoravali na pretjerane reakcije hrvatske javnosti i stavljali Srbiju u ulogu žrtve. Od preko 300 članaka u medijima u BiH tek je u 21 članku uočen medijski diskurs koji zauzima pozicije *mi / oni*, a najistaknutiji diskurs jest onaj u kojem poziciju *mi* zauzimaju žrtve rata, dok se na poziciji *oni* nalazi Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije u Haagu kao krivac/neprijatelj.

Urednica Viktorija Car u poglavlju *O susjedima kroz medijske naočale* pruža sintezu provedenog istraživanja medijskih diskursa u tri susjedne zemlje te ističe kako su na medijsku reprezentaciju svakog od ta tri događaja „utjecali nacionalni, društveni i politički diskursi, ali

i društveni i politički diskursi u susjednim zemljama“ (101). Mediji su o beogradskoj Paradi ponosa izvještavali na temelju ideoloških diskursa liberalno/konzervativno te diskursom „u kojem su suprotstavljeni ljubav i tolerancija na jednoj strani, a homofobija i nasilje na drugoj strani“ (101). U tekstovima koji se odnose na izvještavanje o općim izborima u BiH uočeni su nacionalistički diskursi, koji se odnose na tri konstitutivna naroda – Bošnjake, Hrvate i Srbe. Puštanje Šešelja na slobodu popraćeno je brojnim tekstovima u hrvatskim medijima gdje je prezentirano kao ponovno suočavanje s prošlošću, s mitom o Velikoj Srbiji, dok su kao glavni krivci istaknuti Vojislav Šešelj, haški sud i hrvatska vlast. Mediji u Srbiji pak ističu dramatiziranje u Hrvatskoj te krivnju Suda koji je Srbiji „uvalio vruć kesten“ (108), koristeći pritom politički diskurs. Mediji u BiH, uglavnom nezainteresirani za tu temu, pisali su o neprofesionalnosti haškog suda, o organizaciji Šešeljeva dolaska u Srbiju te o tome da je medijski prostor dan žrtvama rata, pri čemu je korišten i diskurs kolektivne žrtve. Car ističe kako su uočeni diskursi najčešće rezultat zavisne uređivačke politike te kako na njega „utječu slojeviti društveni, politički i ekonomski procesi, sustavi vrijednosti kao i ideologije unutar kojih se neki događaj tumači“ (109). Car zaključuje kako, unatoč sličnim povijesnim, tranzicijskim i ekonomskim kontekstima, o zbivanjima u susjedstvu mediji promatranih zemalja gledaju ili izrazito kritički ili potpuno nezainteresirano, a u analiziranim tekstovima utvrđen je tek zajednički neprijatelj – haški sud. Nije moguće identificirati obrazac prema kojem mediji konstruiraju događaj u odnosu na susjedne zemlje.

Knjiga *Mi i oni kroz medijske naočale* donosi rezultate istraživanja koji potvrđuju prisutnost različitih medijskih diskursa prilikom izvještavanja o istim temama u medijima u trima susjednim državama. Uz mnoštvo primjera iznesene su i teorijske pretpostavke važne za razumijevanje teme, zbog čega ova knjiga predstavlja značajan doprinos u području djelovanja medija i teoriji uokvirivanja te potiče daljnja istraživanja čimbenika koji utječu na izvještavanja i korištenje različitih diskursa prilikom izvještavanja o istim problemima, događajima i situacijama.

Zrinka Viduka

Brankica Petković (ur.)

Urednik hrvatskog izdanja Saša Leković, prijevod s engleskog Vesna Arsovska

ZNAČAJ MEDIJSKOG INTEGRITETA: VRAĆANJE MEDIJA I NOVINARSTVA U SLUŽBU JAVNOSTI – HRVATSKA (ALBANIJA, BOSNA I HERCEGOVINA, MAKEDONIJA, SRBIJA)

Centar za istraživačko novinarstvo CIN – IJC, Zagreb, 2014., 143 str.

ISBN 978-953-58258-0-7

Knjiga *Značaj medijskog integriteta: vraćanje medija i novinarstva u službu javnosti – Hrvatska (Albanija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Srbija)* pokušaj je „osvjetljavanja prepreka demokratskom razvoju medijskih sustava u zemljama jugoistočne Europe pomoću mapiranja obrazaca koruptivnih odnosa i praksi u razvoju medijskih politika, vlasništvu nad medijima i financiranju medija, javnim elektroničkim servisima i novinarstvu kao profesiji“ (7), ističe se u predgovoru. Knjiga predstavlja nastavak istraživanja iz 2003./2004., započetog u sklopu regionalnog projekta Medijski opservatorij jugoistočne Europe, usmjerenog na pitanja vlasništva u medijima, a kojim je obuhvaćeno pet zemalja: Alba-

nija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija i Srbija. Također ova knjiga predstavlja i svojevrsni kontinuitet praćenja stanja u medijima u Hrvatskoj, ali i u regiji. Riječ je o zajedničkom projektu koji je potaknulo sedam organizacija civilnog društva iz svih spomenutih zemalja, te Slovenije i Mađarske, a koje su dio šire mreže – Mreže jugoistočne Europe za profesionalizaciju medija (South East European Network for Professionalization of the Media – SEENPM), koja je usmjerena na zaštitu slobodnih i neovisnih medija na nacionalnoj razini, ali i na regionalnim razinama. Lokalni istraživači u tome projektu bili su: Ilda Londo, Sanela Hodžić, Helena Popović, Snežana Trpevska, Igor Micevski, Jovanka Matić i Dubravka Valić Nedeljković. Knjiga ima dva dijela: prvi dio *Regionalni pregled*, nastao u koautorstvu Sandre Bašić Hrvatin i Brankice Petković, uspješno sažima stanje medija u Hrvatskoj i regiji, dok drugi dio predstavlja istraživanje o integritetu medija u Hrvatskoj čija je autorica Helena Popović.

„Novinarstvo oteto novinarima, mediji oteti javnosti“ kratki je rezime stanja profesije, ali i medijskih sustava, koji odražava situaciju na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, ali i globalnoj razini. Problemi s kojima se suočavaju mediji i medijski djelatnici, uočeni u istraživanju tijekom protekloga desetljeća, i dalje su prisutni – postali su dio šireg sustava te traže globalna rješenja. Skandal s Murdochovim dnevnikom *News of the World* pokazao je koliko poguban može biti utjecaj vlasničke strukture na uređivačku politiku, ali i ulogu korupcije u medijima, što upozorava na nužnost reforme medija koja mora biti globalna. Ispitivanje korumpiranosti medija u regiji odvijalo se na nekoliko razina kako bi se utvrdilo zašto mediji ne služe javnom interesu, otkrilo kakav je utjecaj oglašivača na medijske sadržaje, objasnila (ne)mogućnost novinara da kritički sagledaju profesiju iznutra te istražio nedostatak povjerenja u institucije. Bašić Hrvatin i Petković smatraju kako je prisutnost korupcije u medijima samo odraz krize djelovanja postojećih medijskih modela, podsjećajući kako medijska industrija počiva na dva mita: da mediji djeluju u javnome interesu te da su nesputani vlasničkim odnosima i neovisni o utjecaju oglašivača; no, stvarnost pokazuje drukčiju praksu. Iako se o korupciji u medijima u posljednje vrijeme sve više govori, istraženost toga fenomena relativno je slaba. Stoga Bašić Hrvatin i Petković predlažu analizu kroz tri faktora: pitanje vlasništva nad medijima, raspodjela prihoda od oglašivača te privatizacija javnih servisa. Riječ je o faktorima čije narušavanje ozbiljno ugrožava medijski integritet koji podrazumijeva „one vrijednosti u medijima i novinarstvu koje im omogućuju da služe javnom interesu“ (7). Kako bi kategorizirale tipove medijskog integriteta, autorice su primijenile holistički pristup, oslanjajući se na istraživanje iz 2003./2004. te identificirajući četiri rizična područja medijskog integriteta: razvoj medijskih politika i njihovih promjena, medijske strukture, novinari i novinarske/medijske prakse te specifični rizici. Istraživanje provedeno kvalitativnim metodama (fokus grupe i dubinski intervju) u cjelini je obuhvatilo šest istraživačkih novinarskih projekata koje je sufinancirao Medijski opservatorij jugoistočne Europe. Rezultati su pokazali kako ne postoje odgovarajuće medijske politike zato što većina medija prolazi kroz posttranzicijsku fazu, a donošenje i usvajanje medijske regulative odvija se uglavnom prema *copy-paste* modelu. Nadalje, netransparentni vlasnički odnosi otežavaju osiguravanje javnog interesa. Tako je u Makedoniji uočena jaka sprega politike i medija, u Srbiji dominacija privatnih medija, dok je odlučivanje u medijima u Bosni i Hercegovini temeljeno na etničkom ključu, što otežava ionako kompliciranu situaciju. Također, uočena je i izravna povezanost financijskog aspekta i izvještavanja o vladajućim elitama, a prisutan je i utjecaj države kroz subvencije lokalnim i nacionalnim politikama. U

Albaniji primjerice nema podataka o stanju poslova u medijima, dok u Bosni i Hercegovini tvrtke koje istražuju gledanost i javno mnijenje otvoreno ratuju. Javni elektronički mediji pod utjecajem su političkih elita koje onemogućavaju njihovu transparentnost. Utjecaj vlasničkih odnosa, kao i društveno-političkih okolnosti, odražava se i na novinare – njihov profesionalni položaj nikada nije bio lošiji, a veliki trag ostavila je i dugogodišnja ekonomska kriza. No, postoje i primjeri dobre prakse, poput aktivnijeg uključivanja pripadnika civilnog društva u donošenje medijskih zakona u svim zemljama regije, poticanje transparentnosti medijskog vlasništva te uvođenje statuta u medije.

Drugi dio knjige *Istraživanje o integritetu medija – Hrvatska*, autorice Helene Popović, nastao je na temelju intervjua s relevantnim medijskim profesionalcima i znanstvenicima (Milan Živković, savjetnik za medije u Ministarstvu kulture; Nina Obuljen Koržinek, bivša državna tajnica za medije u Ministarstvu kulture u vrijeme vladavine HDZ-a; Nada Zgrabljic Rotar, sveučilišna profesorica, Hrvatski studiji; Zdenko Duka, predsjednik HND-a) i triju fokus grupa s novinarima iz neprofitnih, komercijalnih i javnih medija, a obiluje i mnoštvom podataka iz službenih statistika medijski relevantnih institucija. Govoreći o hrvatskoj medijskoj politici, autorica uočava njezin postupni razvoj, potaknut društveno-političkim promjenama, ali i dosljedno usvajanje europskoga regulatornog okvira, dok kao najveći nedostatak ističe nepostojanje medijske strategije. Iako je vlasništvo nad medijima regulatorno dobro uređeno, neujednačena klasifikacija, pogotovo kada je riječ o tiskanim medijima, plodno je tlo za netransparentnost i korupciju. Istodobno, analiza medijskog tržišta pod nadzorom je mnoštva komercijalnih agencija umjesto Agencije za elektroničke medije, a zamjetan je i pad prihoda od oglašavanja. Iako su izmjene i dopune Zakona o HRT-u iz 2010. omogućile razdvajanje javne i komercijalnih djelatnosti, smanjile utjecaj glavnog urednika i Programskog vijeća, smjene i političko kadrovanje te gašenje pojedinih dopisništava realnost su hrvatskog javnog servisa. Sveprisutni trendovi komercijalizacije i senzacionalizma odražavaju se i na novinare i novinarstvo u kojemu su vijesti doista postale „roba“. Profesija novinar prilagođava se zahtjevima novog doba i novih tehnologija, što zahtijeva i dodatne vještine te široku lepezu znanja za koju je potrebna i temeljita reforma obrazovnih programa. Gašenje posljednje institucije za cjeloživotno obrazovanje novinara poput ICEJ-a svakako će taj put dodatno otežati. Ipak, ističe se i velika uloga HND-a u profesionalnoj samoorganizaciji, ali i kritički progovara o novoosnovanom Vijeću za medije koje je i dalje nedovoljno vidljivo. Kada je riječ o masovnim medijima i novinarskim praksama, uočava se podređen položaj nezavisnih, kritičkih diskursa te dominacija lake zabave i spektakla kao narativne forme u suvremenim medijima, ali i sveprisutni govor mržnje na pojedinim portalima. Popović zaključno navodi kako se karakteristike nekadašnjeg političkog sustava još uvijek odražavaju na hrvatski medijski sustav koji polako izlazi iz tranzicije. Za nju je ključni problem isticanje komercijalnih medija kao tržišnih igrača što rezultira zanemarivanjem javnog interesa i općenito padom kvalitete medijskog sadržaja koji je dodatno ugrožen cenzurom i autocenzurom. Stoga poglavlje završava preporukama vezanim uz svaki od šest analiziranih indikatora rizika: formulirati novi zakon o medijima s ciljem uklanjanja postojećih nedostataka, osnažiti kapacitete regulatornih tijela i njihova učinkovitijeg nadzora, ograničiti utjecaj komercijalnih aktera na rad medija, ograničiti koncentraciju vlasništva u medijima, osigurati poseban status informativnim medijima, jačati potpore nezavisnim medijima, inzistirati na profesionalnim standardima s ciljem jačanja kvalitete, osigurati aktivnije djelovanje HND-a u sankcioniranju etičkih pri-

jepora, kao i kontinuirano analizirati medijske sadržaje i medijske prakse unutar institucionalnog okvira (usp. 111-113). To su samo neke od smjernica za kvalitetnije i transparentnije medijske politike. Knjiga završava cjelinom *Činjenice i brojke* koja vrlo pregledno i sustavno sažima pravni, politološki i ekonomski aspekt djelovanja hrvatskog medijskog sustava kreiran na temelju dubinske analize mnoštva službenih i statističkih izvora što dokazuje sveobuhvatni pristup autorica.

Značaj medijskog integriteta: vraćanje medija i novinarstva u službu javnosti vrijedan je priručnik koji na jednome mjestu sustavno i detaljno analizira hrvatski medijski sustav, kritički progovara o njegovim slabostima, ali istodobno nudi preporuke za poboljšanje njegova stanja u svim analiziranim parametrima. Izniman doprinos vidljiv je u uvođenju novoga pojma u znanstveni medijski diskurs – medijskog integriteta, kao i identificiranje njegovih faktora rizika te kreiranje smjernica za analizu istih. Nesumnjivo je da će njegov sadržaj biti vrijedna literatura svim studentima komunikologije, novinarstva i medija, ali i snažan poticaj istraživačima medijskih sustava, medijskih politika i medijskih praksi s obzirom na to da analizirani indikatori rizika medijskog integriteta otvaraju brojne nove teme u izazovnom društveno-političkom okruženju koje svakako utječe i na djelovanje medija.

Tanja Grmuša

 Riitta Brusila, Ann-Kristin Juntti-Henriksson and Hannu Vanhanen (eds)

INTEGRATED MEDIA IN CHANGE

Lapland University Press, Rovaniemi 2015, 220 pp.
 ISBN 978-952-310-984-1

The book *Integrated Media in Change* edited by Riitta Brusila, a professor at the University of Lapland, Ann-Kristin Juntti-Henriksson of the Luleå University of Technology and Hannu Vanhanen, a professor at the University of Lapland, covers a wide range of topics regarding new communication habits and challenges associated with a rapidly changing media environment. In the foreword, the editors underlined the value of the book's different approaches as used by various authors coming from Nordic countries, namely Sweden, Finland and Norway. In any case, their contributions have a great impact on a better understanding of the changing media landscape.

The book is divided into two parts, both containing five chapters. The first part is entitled *Information Structures in Design and Visual Communication*, while the title of the second part is *The Relationships between Traditional and Social Media*.

Suvi Ronkkainen, a professor at the University of Lapland, is the author of the first chapter *Goals, Tasks and Uses of Knowledge: Mixing Methodologies in Interdisciplinary Research*. The author views the concept of mixed method approach in media and communication research from a different perspective, where the importance in making research design is especially placed on goal setting and knowing which questions need to be answered for understanding the phenomena.

In the second chapter *Design Structures and Meanings*, the author Riitta Brusila, a professor at the University of Lapland, discusses how the objects, logos and graphic design can be interpreted similarly to information graphics, while in journalism images offer more possibilities for different interpretations than text.

In the third chapter *Editorial Creativity in News Websites: the Three Dimensions of Hierarchy, Sequence and Consistency*, Yiyun Zha, a PhD candidate at the University of Lapland, reconsiders visual presentation of online news and concludes that social semiotics should be taken into account when setting news websites.

In the fourth chapter *Narrative Potential in My Graphic Images*, Silja Nikula, a lecturer at the University of Lapland, observes narratives of pictures and drawings from the perspective of an illustrator. The author argues that illustration techniques can enhance certain emotions thus making images even more connotative.

In the fifth chapter entitled *The Paradoxes of Quality Photographs: Slow Journalism in National Geographic*, Hannu Vanhanen, a professor at the University of Lapland, deals with photographs published in the National Geographic magazine. The author notices a certain shift in slow journalism and photographs towards critical accentuation of human intervention in nature.

In the sixth chapter *The Reader's Image: Amateur Photographs in the Finnish Newspaper*, Altti Näsi, a PhD candidate at the University of Lapland, observes the rise of amateur photographs in the mainstream media and questions the values of amateur images for traditional newspapers.

Social Networking among Media Students in Northern Sweden: Facing the Facebook Culture represents the seventh chapter written by Ann-Kristin Juntti-Henriksson of the Luleå University of Technology. The author conducted eighteen interviews with media students to find out what their motivations for using Facebook are, how often they use this social network and what they think about surveillance and integrity on Facebook.

Marit Aure, a postdoc fellow at the University of Tromsø; Ellen Brox, a senior research scientist at Norut; Ingar Arntzen, a researcher at Norut and Njål Borch, a senior researcher at Norut, wrote the eighth chapter *Shaping Community and Technology: Testing New Technology at a Norwegian International Youth Film Workshop*. In their case study, the authors observe how young filmmakers implemented the tool Community Documentation for interaction among people with new technology.

In the ninth chapter *Online Journalism in the Developing World: the Case of Bangladesh* Fahmidul Haq, an associate professor at the University of Dhaka, presents research results which indicate that Bangladesh online journalism is developing and changing citizens' habits.

In the tenth chapter *Digital Transformation of News Media: Social Media in Mainstream Journalism*, Mohammad Ofiul Hasnat, a PhD candidate at the University of Lapland shows results of the study conducted among journalists in Finland with a view to finding out what the significance of the social media as sources of information is for the news.

Integrated Media in Change represents a step forward in bringing together different views on the impact of information and communication technology and presents clear methodological approaches which can be helpful in further studies concerning user habits and media consumption. This book gives a contribution to analysis of media practices and identifies crucial obstacles that need to be surmounted in the near future. The book is useful for academic staff but also for media and communication students.

Hallvard Moe and Hilde Van den Bulck (eds)

TELETEXT IN EUROPE. FROM THE ANALOG TO THE DIGITAL ERA

NORDICOM, University of Gothenburg, Göteborg, 2016, 249 pp

ISBN 978-91-87957-20-8

Before the Internet, when it was television to perform the role of ruining and corrupting new generations, there was Teletext, a service made up of hundreds of screens transmitted via television and updated in real time. We ought to take a giant leap of faith when we are talking about Teletext as if it was some kind of ancestor of ours and not actually an introvert relative, very present and very alive: it still exists today and is still used to get information about the weather, TV programs or traffic, all of which is easily found on the internet. Yet, certainly not all Croats are online: for some of us digital culture began – and ended – with those black and pixelate pages.

Teletext in Europe. From the Analog to the Digital Era is a collection of essays which is one of a kind and in reality the first academic work on the topic of Teletext – edited by Hallvard Moe and Hilde Van den Bulck and published by Nordicom, media and communication research center. And just like work of every true pioneer in the field, it is an overly excited, very enthusiastic inspection (the idea of collecting these essays was born after a few drinks) of technology born in the UK and spread across Europe, arriving in Croatia in 1982. A chapter of the book, written by Mato Brautović and Tena Perišin (in 1982 she was an intern on the project of teletext implementation in Yugoslavia), focuses on the Croatian version of the service and its success: concentrating particularly on the transition of Teletext from its beginnings and experimental use on Radio Television Zagreb during the communist era to porn video ads on NOVA TV at present, in democracy. The constant accent of the chapter, a shadow, or rather a rainbow that looms all over the article is a strange, special bond between Croats and their technologically retarded cousin. Maybe because of its role during the war of independence when teletext was used as a means of bypassing the communication channels controlled by the Yugoslav federal government or, let me reiterate that, because of porn ads and late-night soul-mate seeking in the depths of teletext's raw side.

Nevertheless, the challenge that Perišin and Brautović accepted was capricious and difficult from the beginning. As they mention, RTZ (Radio Television Zagreb) is now HRT (Croatian Radio Television), and between there is a whole new series of interpolated politics, methodologically slippery areas and deceased key personnel involved in the development of the Croatian teletext so the main frame in which they analyse the teletext phenomenon in Croatia is based on a series of interviews with surviving members of teletext implementation and development, as well as on document and content analysis of all the teletext pages of the three national broadcasters in real time, during one day – 25 November, 2014, 32 years after its shy beginnings.

The uniqueness of teletext and TV history in Yugoslavia and Croatia is mirrored in the distinctiveness of the Yugoslav political platform, they explained, as Yugoslavia continued to play its neutral role between the Warsaw Block and NATO countries, the influence of the West, particularly on the technological development was exerted to the same extent, or even more than the Soviet one; from the German PAL video standard (Soviet countries used SECAM system) to the basic programme scheme and schedule. Even from the very

beginnings and the birth of RTZ back in 1956, the necessary equipment was borrowed from two French companies and TV sets were donated by the German electronic and electric company Schaub-Lorenz, all of which represents the influence of the Western TV culture, even directly, through basic necessities.

The computerization of RTZ began rather slowly and it depended on political turmoil, which can be inferred from Perišin and Brautović's sentences, referring to the 1971 'Croatian Spring', a political movement that called for democratic and economic reforms in Yugoslavia, after which, some of the key editors and programme chiefs were removed amid allegations of being Croatian nationalists. Perišin and Brautović actually do state that it was just a 'temporary slowdown' but then in the next chapter they describe technological development which began in 1982, well 11 years later, obviously not for artistic purposes.

It was the year of teletext implementation. The first pages were broadcast on 15 July 1982 using 30 out of 100 pages which contained service information, little promotional text and news. According to Perišin and Brautović, the project lasted for about three months, ending after the European cup in gymnastics, held in Zagreb. However, the authors cannot identify the reasons for the project's closure with certainty.

Nevertheless, teletext was again established eight years later, in 1990, in cooperation with *Večernji list*, a daily newspaper, at the dawn of the Croatian war of independence and it played a significant role during that time. "Warnings of enemy planes approaching, or of shelling, were often published on teletext and people were advised via the medium to go to the air-raid shelters" Perišin and Brautović state. In 1994, when journalists from *Večernji list* abandoned the joined project, it was occupied, luckily, the authors claim, by students-freelancers who gained experience through the medium, and took over the complete editorial mission, which was later matched with the highest possible standards of Western television, according to Perišin and Brautović, who, with due respect, cannot avoid the feelings they have towards their broadcasting company. But, in their defence, and considering their feelings, according to a survey in 1997, teletext had an audience of 1,161,000 people, which is approximately a quarter of the population of Croatia. Consequently, the merits of this medium need to be acknowledged.

Today, twelve years after the last quantitative survey, the future is not so bright, as a mythological son the Internet comes to kill his father, before transferring it online, then making it obsolete. "The explicit sex-related pages ads can be found even on the first index pages, which resulted in citizens' complaints to the Agency of Electronic Media, the main electronic media regulator in Croatia."

Nevertheless, we will remember: there was a time when the Teletext was everywhere, big and powerful. It was "sailed" by the young and old, provided updates on the weather, on traffic, on TV programs, and even now, it is still holding, with its deviant thoughts and suspicious content – it is indeed the grandfather vividly walking and jumping as the whole family wonders: "How the hell? At his age!".

Dino Kolega